

просветительный центр искусств, который включал Школу изобразительных искусств, Музей древнеиндийского искусства Юга, выставочные залы и Художественную галерею имени Н.К. Рериха.

В 1979 году С. Н. Рерих поддержал инициативу Л. Т. Живковой, министра культуры Болгарии, организовать Международную детскую Ассамблею «Знамя Мира» под эгидой ЮНЕСКО. Девизом Ассамблеи стали слова: «Единство. Творчество. Красота». Живкова видела в творческом единении детей всего мира утверждение творческого созидания, сотрудничества и уничтожение эгоизма, невежества, страха. «Сегодня вас тысячи, а завтра за Знаменем Мира пойдут миллионы», – утверждала она. Творческое сотрудничество Л. Т. Живковой и С. Н. Рериха, основанное на идеях Пакта Рериха и Знамени Мира, помогли сформировать поколение болгар, которое приобщилось к культурным проектам Л. Т. Живковой, и болгарская культура получила импульс для эволюционного развития.

В 1990 году С. Н. Рерих поддержал космический проект «Знамя Мира в космосе», организованный в рамках российской неправительственной программы «Космос – Человек – Культура». Целью программы являлся призыв к сознательному обретению людьми утраченного духовного единения. Этот проект в дальнейшем стал международным.

Благодаря деятельному сотрудничеству Л. В. Шапошниковой и С. Н. Рериха был основан общественный Центр-Музей имени Н. К. Рериха в Москве и России передано Наследие семьи Рерихов. Знамени Мира и истории подписания Пакта Рериха был посвящен один из залов общественного Центра-Музея. На протяжении более чем двадцати шести лет Международным Центром Рерихов продолжается изучение и популяризация идей Пакта Рериха и Знамени Мира как на конференциях, так и в рамках международных выставочных проектов, издается тематическая литература.

Культурно-просветительская деятельность художника С. Н. Рериха в деле утверждения идей Пакта Рериха и Знамени Мира оказала большое влияние на формирование сознания многих людей, послужила укреплению международного сотрудничества между странами. В результате этого было осуществлено множество проектов по защите культурного наследия, по разъяснению эволюционного значения культуры в развитии человечества, сохранении мира на планете Земля.

В. Я. Кулікова

ГУМАНІСТЫЧНЫЯ АСНОВЫ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ КУЛЬТУРЫ (памяці сумеснай працы с навуковым кіраўніком Энгельсам Канстанцінавічам Дарашэвічам)

На працягу 20 год разам з Э. К. Дарашэвічам ішло супрацоўніцтва па вывучэнні, пошукам гуманістычных асноў беларускай нацыянальнай культуры.

У апошні гады, гады працы ў БДУКІ, захапляючыся традыцыйнай культурай беларусаў, Э. Дарашэвіч у сваёй «Тэорыі фальклору» сістэма-

тызуе, абагульняе і аналітычна сцвярджае гуманістычны падыход да культуры, дзе з погляду комплекснага вывучэння культуры, як і іншыя навукоўцы, сцвярджае, што «фальклор – праграмная аснова ўсёй гуманістычна зарыентаванай сусветнай мастацкай культуры, крыніца асобных нацыянальных мастацкіх традыцый, увасабленне самасвядомасці народаў». А беларускі фальклор – асноўная крыніца беларускай культуры, дэмакратычны выразнік глыбіннага светапогляду народа (ідэі чалавека, дабрыні, чалавекалюбства, зямлі, прыроды).

Так, беларуская культура з моманту свайго ўзнікнення і да цяперашняга часу прайшла праз розныя этапы развіцця, праз складанасці і цяжкасці і не толькі захавала высокую духоўнасць, але і прымножыла яе. Перыядам станаўлення беларускай нацыянальнай культуры з’яўляецца другая палова XIX – пачатак XX ст. Адзначым, што ў XIX – пачатаку XX ст. (у свой класічны перыяд) адбываецца «бясспрэчны навуковым факт» – фіксацыя беларускай культуры, у тым ліку і фальклору, як і іншых відаў народнай мастацкай культуры. Збіральнікі XIX – пач. XX ст. назапасілі багаты фактычны матэрыял, які дазваляе сцвярджаць, што асаблівасці беларускай культуры як у асноўным народнай культуры, якая развівалася пераважна ў народных недрах, абумоўліваюць яе гуманістычны характар. У. Конан, які вывучаў «генетычна-этнаграфічнае ядро» беларускай культуры, у сваім даследаванні «Беларускае нацыянальнае Адраджэнне: гісторыка-тыпалагічны аналіз паняцця» піша: «беларусы захавалі ў жыццяздольным стане, дзякуючы “выключанасці” вясковага народа з сістэмы пануючых іншанацыянальных культур. Яно стала быццёвай, анталагічнай асновай адраджэння нацыянальнай культуры».

Так, да XIX ст. беларускае сялянства існавала ў патрыярхальных умовах натуральнай гаспадаркі, аддаленае ад культурнага ўплыву, бадай у поўнай недатыкальнасці захавала сваю мову, звычаі, фальклор і інш. І гэты этнічны пласт на карысць гуманізму, гэта значыць, вытокі гуманізму ў народнасці. А асаблівасці беларускай культуры, як у асноўным народнай культуры, абумоўліваюць яе гуманістычны характар, які праяўляе сябе ў першую чаргу ў фальклору, што ўжо ў XIX і асабліва ў XX ст. стала фундаментам адраджэння беларускай культуры.

Але звернемся да каранёў. Э. К. Дарашэвіч быў упэўнены, што гуманістычная традыцыя ўабрала ў сябе дахрысціянскую, фальклорную і хрысціянскую.

Асновы чалавечнасці, асновы разумення сутнасці чалавека, гуманізму мелі глыбокія карані, пачынаючы з перыяду нехрысціянскага (па-за гістарычнага), калі чалавек уяўляў сябе адным с прыродай, сваю залежнасць ад яе. Надалей гэта выяўленне гуманістычнай прыроды этычнага і эстэтычнага ўсведамлення ў многіх старажытных, захаваных сёння абрадах, павер’ях, прыказках і праява іх ў беларускім фальклору як адным з самых багатых.

Даследаванні фальклору беларускім этнамузыкалагам і этнакінематаграфістам З. Я. Мажэйкай у манаграфіі «Экологія традыцыйнай народна-музыкальнай культуры : нематэрыяльная культура Беларусі в свете социально-экологических проблем» паказваюць «целостность белорусского фольклора

с сохранностью в нем устойчивого ядра календарного и семейно-родового цикла», што большасць жанраў фальклору прымеркавана да пэўных абрадаў – каляндарных, сямейных, рэлігійных.

Так, фальклор, які «здымае» непасрэднае, недыферэнцыраванае адзінства быцця і культуры міфалагічнай эпохі, стварае самабытны свет мастацтва, якое развіваецца па сваіх спецыфічных эстэтычных канонах, выкарыстоўваў міфалагічныя і абрадавыя сюжэты, вобразы і матывы, але па-мастацку пераўтвараў іх, надаваў ім сэнс мастацкай каштоўнасці. Напрыклад, міфалагічнае ўсведамленне, звязваючы чалавека і прыроду, у фальклоры набывае іншае гучанне, сімвалічнае галасавое ўспрыманне стану прыроды. З. Я. Мажэйка адзначае: «Свойственное песенному календарю единение с природой переакцентируется в эту пору с весенне-летнего экстрове́ртного одухотворения голосом фоносферы (с символикой вдохновенно-таинственной “малай нocy купальскай”) на интраве́ртное “голосовое погружение” в соответствии с состоянием осенней природы (с символикой отчужденно-темной “доўгай нocy асенняй”)».

Абрады выконваюць функцыю своеасаблівых «генератараў» фальклору – народных песень, прыпевак, частушак, казак, легенд, прыказак, прымавак, народнага тэатра, карнавалу. Але развіццё ішло, і «найчасцей тыя сюжэты, вобразы і матывы, якія ў язычніцкай міфалогіі мелі сур’ёзнае значэнне ў якасці аб’ектаў веры, у фальклоры (народнай казцы, легендзе, песні) набылі значэнне метафары, сімвала, а нярэдка яшчэ пераасэнсаванае ў гратэскавым свеце». Гэты карнавальна-гратэскавы аспект беларускага фальклору даследуецца ў манаграфіі У. Конана «Ля вытокаў самапазнання». Гэта адзначае і З. Я. Мажэйка.

Генезіс фальклору не адмяняе міфалогіі; больш таго, яна «застаецца яго крыніцай і “будаўнічым матэрыялам”, хоць і страчвае значную частку сваіх светапоглядных і нарматыўных функцый, паступова рэдуцыруецца ў спецыфічна эстэтычныя формы культуры», як адзначаў У. Конан. Гэта глыбокая архаічнасць культурных перажыванняў з’яўляецца сутнаснай і адметнай рысай беларускага фальклору.

Яшчэ адна з асноў гуманізму беларускай культуры – сінтэз хрысціянскай духоўнасці і старадаўняй мастацкай міфалогіі. Прычыны гэтай трываласці і жыццёвасці язычніцкіх традыцый у Беларусі ў тым, што далучэнне народа да новай рэлігіі адбывалася з асаблівасцямі: пераважна мірным шляхам і расцягнулася ў часе, бадай што, на два стагоддзі. Мела значэнне і сама «танальнасць» хрышчэння продкаў беларусаў, у адрозненне ад прымусовага, «рэвалюцыйнага» хрышчэння Кіеўскага княства.

З прыняццем хрысціянства адбывалася «мірная канвергенцыя» дзвюх ментальнасцей – самабытнай народнай, язычніцкай і хрысціянскай, прыўнесенай з эліністычнай Візантыі (У. Конан). Гэты сінтэз знайшоў адлюстраванне ў народнай культуры, дэманструецца ў фіксацыі беларускага фальклору ў XIX ст. Хрысціянская духоўнасць, якая сцвярджае любоў да блізкага, праз любоў да Бога ўзвышае духоўна чалавека, яго чалавечыя якасці, мірыцца з прыроднай сутнасцю чалавека.

Перыяд др. пал. XIX ст. – пач. XX ст. – гэта час, калі сінтэз хрысціянскай духоўнасці і старадаўняй мастацкай міфалогіі, фальклорнай традыцыі стаў фундаментам адраджэння беларускай культуры (XIX ст. – перад-класічны перыяд развіцця беларускай культуры, найперш літаратуры як народнай).

Сёння працягваецца зварот да гуманістычных традыцый мінулага Беларусі. Гэты зварот дае магчымасць раскрыць іх значэнне для развіцця сучаснай культуры ў духу гуманізму і агульначалавечых каштоўнасцей. Раскрыццё гуманістычных тэндэнцый культуры Беларусі будзе садзейнічаць узбагачэнню, нападуняльнасці нацыянальнай культуры.

О. М. Рощинская, М. Н. Трушко

СТРЕМЛЕНИЕ К ВЗАИМОПОНИМАНИЮ КАК ОСНОВА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Поиск путей бесконфликтного межкультурного взаимодействия в условиях глобализации является весьма актуальной проблемой. Дело в том, что в рамках этого процесса сталкиваются две противоречивые тенденции. С одной стороны, наблюдается неминуемая, хотя далеко не всегда беспроблемная, интеграция. С другой стороны, проявляется стремление к идентификации, делается ставка на сохранение народами своей этнической самости. Естественно, что при все более интенсивном взаимодействии различных культур мир имеет сегодня много общего, в нем начинают доминировать единые правила. И это закономерно. Ведь «...в своей морально-психологической сущности, по своим базовым ценностям... люди гораздо более схожи, чем различны. Эти различия возрастают по мере того, как мы удаляемся от центра к периферии системы ценностных ориентаций, от признаваемых большинством людей принципов – к их соблюдению в конкретной ситуации». Но культурная диффузия, которую предполагает глобализация, происходит в обстановке чрезмерной международной напряженности. Характерными чертами современности стали непредсказуемость будущего, нарастание непонимания, неприятия, агрессивности, увеличение количества международных и внутренних конфликтов. В этих условиях возникают и новые проблемы в межкультурном общении как на личностном уровне, так и на уровне народов и стран.

Современный мир многолик и многогранен, он характеризуется широким спектром поведенческих моделей, особенности которых обусловлены тем, что они формировались в разных географических, социальных, политических условиях. Семантика выработанных в течение длительного времени моделей поведения часто бывает затруднительна, а по некоторым параметрам и недоступна представителям иной культуры. Как отметил А. С. Кармин, «культура любого народа содержит в себе какие-то парадоксы, плохо поддающиеся объяснению даже для самих ее носителей, а тем более для посторонних наблюдателей».